

TRINITATIS IN DE THOMAS

Orgeldienst op zondag 15 juni 2025

Toelichting op een bijzondere viering

Orgeldienst

Cantatediensten zijn een bekend fenomeen: tijdens een kerkdienst wordt een cantate uitgevoerd, terwijl de tekst van de cantate wordt zorgvuldig afgestemd op de liederen, lezingen, preek en gebeden. Orgeldiensten zijn daarmee vergelijkbaar: tijdens een kerkdienst wordt een bepaald orgelwerk gespeeld, zorgvuldig gekozen en ingebed in het geheel van de liturgie. Maar eerlijk is eerlijk: het is woordeloze muziek. En toch ligt de grootste uitdaging bij een orgeldienst juist in haar rol als verkondiging, letterlijk: muziek als preek, of als deel van de preek. Muziek die dan dus ook de tijd krijgt om zich 'uit te spreken'. Muziek die in haar eigen taalwijze ons iets te zeggen heeft.

Voor de orgeldienst op 15 juni a.s. in de Thomas gaan we die uitdaging aan met een deel uit *Méditations sur le Mystère de la Sainte Trinité*, een werk dat Olivier Messiaen in 1967-1969 schreef vanwege het eeuwfeest in 1967 van de kerkwijding van de Église de la Sainte-Trinité in Parijs. De compositie bestaat uit negen delen. Bij wijze van 'preek' zal onze cantor-organist Harmen Trimp *Méditation No. 2* tijdens deze orgeldienst spelen.

Glas-in-lood-muziek

De muziek van Messiaen (1908-1992) wordt wel vergeleken met de glas-in-lood-ramen van Marc Chagall (1887-1985): pregnant kleurrijk, een aritmische vlakkenindeling, een mozaïek dat zijn samenhang pas prijsgeeft wanneer daar met de volle aandacht en met kennis van de bijbelse verhalen naar wordt gezocht. Het lijkt wel alsof dat kijken en zoeken naar betekenis en verbanden het doel is, terwijl de weelde aan zon-doorschenen kleuren en vormen oogstrelend en ziel-verwarmend is. Messiaen vraagt én schenkt de hoorder iets dergelijks: de 'betekenis' van zijn muziek komt pas vrij wanneer er met de volle aandacht en met kennis van theologische inzichten naar wordt geluisterd, zoekend naar herkenning van melodische fragmenten, ritmische patronen en een overdaad aan harmonische kleuren. Zoals Chagall met kleurvormen en verhaalfragmenten indruk maakt, zo zoekt Messiaen als een ware verkondiger toegang tot de menselijke ziel met onder meer Gregoriaanse melodieën, harmonische kleurvlakken en een briljante rijkdom aan vogelgeluiden.

Méditations No. 2

Met name die drie elementen vinden we terug in *Méditation No. 2* – de 'preek' voor deze zondag. Het begint met de melodie van de Gregoriaanse Alleluia-gezing van de liturgie voor de kerkwijding – het klinkt bijna als het taptoe-signaal, als geschal op de klaren: een trefzeker, stevig klinkende, herkenbare melodie. Denk nog weer even aan een glas-in-loodraam: zoals op het ene glasvlak een volgend vlak volgt dat weer andere tinten heeft, zo volgt op het Gregoriaans een harmonisch bijna mysterieus dicht klankveld, met uiterst trage verschuivingen. Dat klankveld en dat Gregoriaans worden nog weer herhaald, licht gevarieerd, aan het eind zelfs uitgerekt traag, en tussen al die herhalingen door laat Messiaen 'De vogels van de bomen... door de lucht [lopen] als vederlichte dromen'; hij laat 'ze wonen in het licht' (Willem Barnard, Lied 979).

Trinitatis in de Thomas

Zondag 15 juni 2025, de zondag na Pinksteren, staat op de liturgische kalender als 'Zondag van de Trinititeit', kortom: 'Zondag Trinitatis'. In zijn soort is dat een bijzondere feestdag, omdat het minder een 'Christusfeest' is en meer een 'theologisch feest': het viert de

theologie van de Drie-ene God. In de Thomas zijn we misschien wat minder van dergelijke dogma's gecharmeerd; we oriënteren ons graag – en met recht – aan wat de actualiteit van onze cultuur aan vragen en creativiteit oproept. In onze cultuur lijkt het dogma van de Triniteit in feite geen aanknopingspunten te hebben, zeker geen voedingsbodem. Dat lijkt in ieder geval zo. Want ondertussen is de ervaring van een God boven die onder ons is en in ons geestkrachtig werkt een breed gedeelde ervaring. Op deze zondag sluiten we met 'Trinitatis in de Thomas' daarbij aan. We onderzoeken met de volle aandacht en met kennis van bijbelse verhalen de verhouding tussen goddelijke geestkracht, goddelijke broederschap en de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jacob. – Een mond vol, maar het gaat ons dus vooral om 'waar het hart vol van is...'.

Drie gedachten, drie lezingen, zes vogels

Aan de preek vooraf – dus voor het luisteren naar *Méditation No. 2* – gaan drie korte gedachten en drie lezingen. Deze drieslag laat iets oplichten van de drie 'inzichten' van de goddelijke drie-enigheid. De apotheose van deze drieslag is de 'preek' in Messiaens muzikale taal. Aan deze 'muziekpreek' zijn twee dingen bijzonder. Het eerste is de grootse, brede 'verkondiging' van de heiligheid van Jezus, waarbij Messiaen in de partituur de verwijzing aantekent naar de zin uit het Gloria: 'Want Gij alleen zijt heilig, Gij alleen de Heer, Gij Allerhoogste: Jezus Christus.' De tweede bijzonderheid wordt gevormd door de kwinkelerende zes vogels: de tweets en fluit-guirlandes van winterkoninkje, merel, vink, zwartkop en tuinfluiter. En als laatste de verstillende roep van de geelgors.

Voor Messiaen is het allemaal de muzikale realisatie van het wonderbaarlijke van het geloof. Muziek leidt hem naar God. Daarom dus deze muziek in deze orgeldienst: muziek als verkondiging, met de roep van de geelgors als wenkend perspectief. In liturgisch verband volgen we de lokroep van de geelgors met onze gebeden.

Ds Kees G. Zwart

tijdelijk pastoraal predikant bij De Thomas